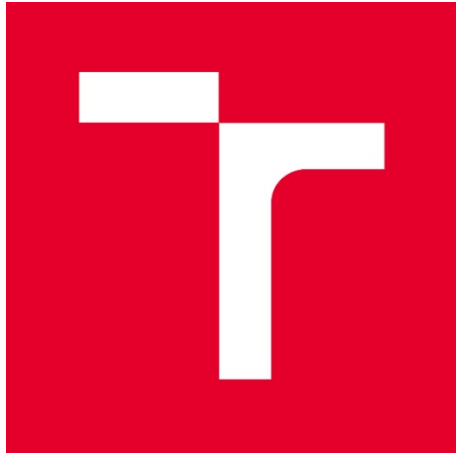

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR MALÍŘSTVÍ 1

PAINTING STUDIO 1

You must gather your party before venturing forth

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTOR PRÁCE **BcA. Štěpán Brož**

AUTHOR

VEDOUCÍ PRÁCE **MgA. Vasil Artamonov**

SUPERVISOR

BRNO 2020

OBSAH DOKUMENTACE:

TEXTOVÁ ČÁST	s. 5 – 11
OBRAZOVÁ ČÁST	s. 12 – 17

TEXTOVÁ ČÁST

ANOTACE

Jako svou diplomovou práci jsem vytvořil sérii expresivních figurativních obrazů. Série vypráví fragmenty příběhů odehrávajících se v kulisách romantických fantasy scénérií a kombinovaných se současnými subkulturními a volnočasovými motivy. Vycházím ze silné zkušenosti s PC herními světy a hlubokého emocionálního spojení se středoevropskou krajinou. Děj se odehrává někde mezi pohádkovou dávno-minulostí a dystopickou budoucností.

CÍL

Cílem mé závěrečné práce je vytvořit koherentní soubor obrazů a ten následně podpořit adekvátním instalačním řešením v galerii Zaazrak Dornych. Zaměřuji se na hledání osobitého výrazu ve stylizaci figur a barevnosti, tak aby styl malby korespondoval s obsahem a atmosférou obrazů. Instalace by měla citlivě doplnit vyznění série a dokreslit atmosféru. Tématem obrazů by mělo být prozkoumávání a definování si vlastního fantasy prostředí. Snažím se vytvářet vážné obrazy s humorem a sebeironií, není to snadný úkol, ale baví mě balancovat na hraně těchto dvou protipólů.

POPIS DÍLA

Jedná se o sérii několika středních a malých formátů malovaných technikou olejomalby na napnutém Iněném plátně. Styl se pohybuje na hraně lehce naivní figurativní malby s expresivními a abstraktními prvky. Série volně vypráví příběhy z fikčního fantasy světa, ve kterém vystupují fantaskní postavy na pozadí scénérií inspirovaných středoevropskou krajinou, časově zařazené někde mezi pohádkovou dávno-minulost a dystopickou budoucnost aktualizovanou současnými subkulturními a volnočasovými motivy.

Název *You must gather your party before venturing forth* má původ v hlášce z rpg hry Baldur's Gate. Jedná se o hlášení upozorňující, že při vchodu do další lokace nesmíte zapomenout na žádného člena vaší družiny. Vybral jsem ho, jelikož se v něm spojuje moje záliba ve fantasy tematice s motivem pospolitosti a ohleduplnosti, které jsou v naší společnosti tolik potlačovány na úkor produktivity.

POSTUP PRÁCE

Hledání témat a motivů pro obrazy začínám ve své fantazii. Vnímám ji jako jakýsi kouřící plechový kotlík, kde se mísí zkušenosti, pozorování a dojmy vstřebané z mého okolí. Na povrch vyplouvají vize – střípky obrazů – jejichž obrysy rozeznávám v bublajícím nálevu. Někdy to je barva, někdy tvar, někdy nálada. Často jsou to třeba i fragmenty scén, z nějakého důvodu se mnoho mých představ odehrává v kulisách krajiny. Ty momenty, ke kterým cítím silné emocionální napojení, se následně pokouším pomocí dlouhé dřevěné hole vylovit a za slabého kmitavého světla svíčky prozkoumat. Nedostatek osvětlení dovoluje uzříť úlovky pouze v jejich nekompletní podobě a mě nezbyvá nic jiného než poslouchat své srdce. Pečlivě vybírám ty relevantní a uvažuji, jakým způsobem je pomocí barev přenést na plátno. Chci naslouchat rozumu, ale věřit spíš intuici, tak aby se imaginace neuzavřela do neprostupné klíčky, ale mohla plně hovořit hloubkou svého tajemna. Snažím se udržet si vlastní autenticitu a upřímnost k sobě samému. Může to znít pateticky, ale je pro mě klíčové abych to, co tvořím, vnímal opravdu jako ryzí, doopravdy „ze mě“.

Při vytváření jednotlivých obrazů vycházím z kreseb, které si snažím skicovat kontinuálně a paralelně ke zbytku tvorby. Kresba je pro mě základním vyjadřovacím prostředkem a stojí na počátku formulace každého obrazu. Přesto je pro mě důležité, aby skica nefungovala jako pevná neměnná předloha, ale spíš jako počáteční idea k obrazu – odrazový můstek.

V této fázi obraz získává prvotní tvar. Snažím se, aby se obraz hned na počátku neuzavřel ve své formě, kdy by se proces malby změnil jen ve vybarvování ploch – tedy jakési omalovánky. Je pro mě důležité udržovat tuto otevřenost a postupně kompozici měnit, dokud se kontury nezpevní ve finální tvar. Konečná forma obrazu zůstává zahalená tajemstvím, čímž se udržuje napětí mezi mnou/tvůrcem a vznikající malbou. Vnímám to jako kontinuální dialog, jako řetězec akcí a reakcí. Spirálovitý pohyb, střídavě odstředivý a dostředivý, který ideálně končí finálním rozvržením, a nakonec ukončeným obrazem. Pokud se samozřejmě tento tanec dostane do slepé uličky, je nejlepším řešením kus obrazu přetříť a začít od znovu.

Někdy se tento proces podobá takřka boji. Držím si v hlavě ideální představu, za kterou směřuji. Není jí však možné dosáhnout, leda na kratičký prchavý moment. Cílem je snažit se k tomuto bodu přiblížit. Neustálé směřování k horizontu, který se podobnou rychlostí zase vzdaluje, má za výsledek, že primární pocit, který během práce zažívám, je pocit zmaru a zklamání. Udělám pár tahů a hodinu přešlapuji okolo v kruzích, přemýšlím, kouřím cigarety, a tak pořád dokola. Uprostřed tohoto trápení se většinou dočkám na okamžik zjevení chvilkové naděje. Všimnu si, co by se dalo vylepšit, a kudy by mohly následovat další kroky. Nastane krátký prchavý moment zadostiučinění, objeví se a zas pomalu mizí – přece jen ale tento obraz není úplně ztracen. Tu příležitost musím popadnout a s odvahou se jí nechat unášet. Naděje, že v určitou chvíli tento moment nastane, je pro mě motivací, abych byl vůbec v malování schopen pokračovat dál.

Někdy se po roce či déle podívám na obrazy, a zjišťuji, že tam, kde jsem zoufale řešil určitý problém, ke kterému jsem nenacházel řešení, se přece jen podařilo zčásti úspěchu dosáhnout. S časovým odstupem zjišťuji, že i když se mi zdálo, že se nic nedaří a nevychází, tak alespoň částečně jsem se původní představě přiblížil.

Ostatně čas v mém procesu práce hraje zásadní roli, někdy zkrátka nejde pokračovat hned a obraz je potřeba nechat tzv. uležet. Časem se někdy vyjeví adekvátní řešení z toho, co se zdálo jako neřešitelná situace. To, co se mi během práce zdálo jako marný boj, se vyjeví jako silný moment, a naopak to, u čeho se pocit zadostiučinění dostavil hned, se ukáže jako zjednodušující pohodlná berlička. Během malby zažívám jistý druh mentálního souboje sama se sebou. Věřím, že energie z tohoto napětí se následně vepíše do obrazu, čímž získá onu živost, která ho činí chytlavým. Myslím, že toto je jeden z momentů, díky které se k některým obrazům dá vracet a dívat se na ně znovu a znovu.

Když začínám malovat, mívám v hlavě celkem přesnou představu o tom, jak by obraz měl vypadat. Většinou mám tendenci snažit se tento nápad přenést na plátno přesně tak, jak se mi vyjevil. Ze zkušenosti jsem se už poučil, že pokud by obraz vznikl přesně tak, jak si ho vysním, vytratil by se z výsledku okamžik překvapení a práce by ztratila jiskru. Snažím se udržet i sám před sebou určité tajemství až do konce, aby konečný tvar byl výsledkem rovného dialogu mezi mnou a plátnem.

Tímto jsem popsal svůj mentální postup práce na obrazu a dostávám se k technické části. Pro vytvoření samotného plátna jsem použil středně hrubé lněné plátno. Napnul jsem ho tím způsobem, že po straně odstává a vylézají z něho nitě. Líbí se mi, že obrazu nenásilně dodává určitou „objektovost“. Jak jsem zmínil na začátku, malovat začínám nejdříve vytvořením podmalby za pomoci rozředěné akrylové nebo temperové barvy. Barvy podmalby se snažím

vždy klást do opozice k barvám vrchním. Pod teplou barvu kladu studenou a naopak. Po vytvoření podmalby začínám používat barvy olejové. Abych podpořil iluzi prostoru, začínám lazurnými tóny a čím má být prvek výraznější, tím přidávám více pasty. Po ustálení kompozice a tvarů na obraze nanáším pastózní vrstvy barvy. Tím, že vrchní barva nikdy nepřekryje podmalbu dokonale a tu a tam prosvítá, dochází k efektu připomínajícímu „zrnění“, což se skvěle hodí pro moje účely – obraz se jakoby chvěje, působí mlžně, zastřené, v oparu.

STYLOVÉ ZAŘAZENÍ – FORMA – INSPIRAČNÍ ZDROJE – ZAŘAZENÍ VLASTNÍ PRÁCE

Ve svých obrazech se držím klasického figurativního zobrazování, které doplňuji o abstraktní momenty. Snažím se využívat zkušeností nabytých během studia ilustrace, což aplikuji zejména ve stylizaci tvarů či příběhovosti obsahů obrazů. Jádrem obrazu zůstává iluzivní zobrazení figur a krajiny, které v některých momentech kombinuji s abstraktními prvky, jimiž se snažím rozbít jasnou čitelnost obrazu a vyvolávat dojem snění. Nedořečenost má v určitých pasážích podpořit dynamické vyznění celého obrazu. Problém jasnosti a nejasnosti se pokouším balancovat tak, aby výjev zůstával zahalen do aury tajemství, ale zároveň si zachoval čitelnost sdělení.

Figurativní zobrazení je pro mě důležité z více důvodů. Tím, že maluji scény s postavami, které interagují buďto se svým okolím, mezi sebou nebo s jinými objekty, se rozehrává na obraze příběh. Nepovažuji za tolik důležité, jak konkrétně děj na scéně začal a jak skončí. Rád v tomto ohledu zachovávám otevřené pole interpretacím. Jde mi o to, aby divák poznal, že je svědkem jakéhosi děje. Chci ale zachovat prostor pro jeho fantazii, aby se sám mohl dohadovat, co to vlastně vidí. Navodit situaci, kdy se stanete svědkem náhodné okolnosti a neznalost kontextu vám nedovolí nic jiné než dohady. Jako byste vyhlédli zpoza šerškového keře a na palouku za ním uzřeli nevšední interakce plachých divokých tvorů.

Ve figurativním zobrazením vnímám i jistou demokratičnost a vstřícnost vůči nezasvěcenému divákovi. Scéna současného umění mimo svůj okruh vytváří zdání uzavřenosti a elitářství. Chápu, že po zkušenosti vývoje umění během 20. století se nelze vrátit zpátky, a nemyslím si, že i předtím by bylo umění otázkou širších okruhů společnosti, přesto oceňuji tvorbu, která dokáže cílit i na jiné publikum, než to poučené v kontextech současného světového uměleckého dění. I přes zjevné nástrahy v podobě přílišné banality se mi zdá, že právě v této otevřenosti stále tkví kvalita klasické figurativní malby.

Inspirací z okruhu současné světové malby je pro mě zejména Peter Doig a Daniel Richter. Oba ve své tvorbě vycházejí z klasické figurální malby a krajinomalby. V jejich podání se iluzivně namalované prvky krajin a postav rozpouští a znovu skládají ve změti abstraktních ploch a tvarů. Této kombinace konkrétních a abstraktních momentů se sám snažím ve svých obrazech dosáhnout. Richterův přístup je více expresivní a jeho barevná paleta obsahuje kontrastní, někdy až téměř agresivní barevné tóny. Doig je naopak spíše zasněný, lyrický, melancholický. Oba je spojuje i jistá grotesknost a humor, což je i mě samotnému velmi blízké.

Z dějin malby mou pozornost vždy přitahovaly směry stojící spíše v pozadí hlavních proudů či na sklonku historických epoch. Často se ohlížím k symbolistickým malířům přelomu 19. a 20. století nebo německým expresionistům a nové věcnosti. V práci malířů jako je James Ensor nebo Emil Nolde mě upoutala určitá ambivalence postojů, kde se mísí neotraditionalistická melancholická poloha s progresivními stanovisky. Ještě dál do minulosti bych zmínil pochmurné evropské pozdně středověké umění akcentující expresivitu výrazu a naturalistické zobrazení. Celkově jsou pro mě fascinující okrajové a úpadkové formy umění, možná i proto, že se mi zdá, jako by se dnešní svět nacházel v jistém procesu transformace, kde se mechanismy globalizace střetávají s různými podobami tradičních představ o fungování světa.

Svou dosavadní práci bych přiřadil k proudu současné mladé malby, který bych označil jako lyricko-expresivní. Ten pro mě charakterizuje na jedné straně inklinace k tradičním formám malířství a na druhé straně intuitivní přístup k tvorbě a aktivní čerpání témat z prostředí internetu a sociálních sítí. Jedná se o nejednotný směr, bující zejména v prostředí menších nezávislých galerií a na online platformách jako například Tzvetnik. Jediný pokus o jasnější uchopení tohoto směru jsem zaznamenal v textu Michala Novotného „The Emo-Romantic Turn“¹ z roku 2018, který se však věnuje spíše obecným předpokladům, nikoli konkrétně malbě. Novotný zde hovoří o současných umělcích, kteří zdůrazňují expresivitu, autenticitu, intimitu a citlivost v reakci na chladně odosobněné post-internetové umění reprezentované zejména výběrem děl na devátém Berlínském Bienále. Zdůraznění křehkosti a citlivého přístupu vnímám jako reakci na vytrácení se jakési lidskosti z kapitalistických společností.

Sny, pohádky, melancholie – toto jsou další z témat, jež by se dala dohledat v pracích autorů z okruhu lyricko-expresivní malby. Pro ilustraci těchto tendencí bych chtěl zmínit několik svých oblíbených autorů. Zejména k nim patří americký umělec Paul Gondry², který se zároveň věnuje i kresbě nebo filmu a je spoluorganizátorem nezávislé New Yorkské galerie 15orient. Na svých plátnech zobrazuje rozostřené psychedelické scény, na kterých nechává v oparu mlh procházet přírodními krajinami tajemné fantastické postavy. V galerii 15orient na jaře 2020 vystavoval další z mých oblíbených malířů – vídeňský Ernst Yohji Jäger³. Ten v pochmurných podzimních tónech okrů a umbry maluje osamělé figury v momentech zahloubání či v jemných interakcích s jinými, podobně zasmušilými, postavami. Blízké tendence jsem zaznamenal i v okruhu umělců absolvujících na frankfurtské Städelschule. Ve snové atmosféře, i když ne klasickou olejomalbou, vytváří své obrazy například islandská umělkyně Sóley Ragnarsdóttir⁴, která kombinuje klasickou abstraktní malbu s materiálými experimenty a subtilními surrealistickými detaily. Z českých autorů bych vyzdvihl loňského absolventa AVU Šimona Sýkoru⁵, jehož dynamické figurativně abstraktní obrazy obsahují podobný melancholický náboj.

¹ NOVOTNÝ, Michal. The Emo-Romantic Turn. Mousse Magazine. <http://mousemagazine.it/emo-romantic-turn-michal-novotny-2018/>, 2018

² <https://contemporaryartdaily.com/2019/10/paul-gondry-kaya-at-deborah-schamoni/>

³ <http://15orient.com/index.php/lotosesser/>

⁴ <http://soley.info/>

⁵ <http://diplomanti.cz/cs/diplomanti/simon-sykora>

PROSTŘEDÍ – SVĚT

Postupem času jsem si uvědomil, že více než jednotlivé obrazy či série je pro mě podstatné samotné prostředí, do kterých je děj mých obrazů zasazen. Původně jsem si myslel, že si je musím nejprve definovat, ujasnit a až teprve poté se do něj mohu ponořit. Tato myšlenka se mi ale stále více jeví jako mylná a zjednodušující. Pochopil jsem, že samotná tvorba může fungovat jako proces odhalování a definování tohoto světa. V dětství na vsi jsem při hraní Dračího doupěte vždy přebíral úlohu pána jeskyně. Mojí oblíbenou částí bylo líčení atmosféry, krajiny nebo prostředí, kde se situace odehrávaly. Baví mě si představovat, že i moje malířská tvorba by mohla fungovat tímto způsobem, že já jsem pán jeskyně a skrze obrazy zavádím diváky do těchto krajin.

Do scénérií, ve kterých se odehrávají příběhy na mých obrazech, se promítají silné emoční prožitky s virtuálními herními světy a reálnou střeoevropskou – nebo konkrétněji – se střeoečskou krajinou. Skrze tvorbu získávám zážitky, jako bych tyto fantazijní prostory fyzicky navštěvoval. Zhmotnění těchto představ ve mně vyvolává pocity satisfakce. Své obrazy považuji za střípky/výjevy z tohoto fantasy světa. Nemám ho dopředu rozmyšlený. Neznám jeho přesnou geografii ani jaké různé obyvatele ukrývá. Přesto prací na jednotlivých obrazech krajinu a mechanismy tohoto světa rozkrývám a postupně zkoumám. S každým dalším obrazem se neproniknutelný opar zakrývající tuto zemi rozpouští, obrysy jejích končin se zdají o něco jasnější. V jeden moment se mračno protrhá a paprsek světla ozáří scénu, kterou vidíme před sebou. Na ní v popředí, na hliněné zemi, sedí postava oděná v kápi. Krouživým pohybem klíčky rozehrává skřípavý drone vycházející z dřevěné skříňky, kterou nese zavěšenou na plochem řemenu kolem ramen. Její tvář se skrývá v záhybech kapuce. Občas, když si hráč kývne do rytmu, se látka poodhrne a z tmavého se stínu zalesknou jemné rysy obličej. Hraje klidně a melodie jeho tónů se rozléhá do okolních luk, dubových hájků a smrčín. Slunce prohřívá staré kmeny stromů a ovzduším se line nasládlá pryskyřičná vůně. Těžká oblaka na obzoru a dusný těžký vzduch slibují zřejmě lehkou bouřku. Krajinou se do daleka šíří to podivné vrzání. Já se zaposlouchám a následuji. Kráčím ve stínu lískových keřů abych si mohl lépe prohlédnout toho hudce. Hledím na něj skrz houštinu a pohled na něj ve mě rozlévá pocit klidu. Z toho vrzavého tónu mě ale mrazí.

Kromě pozorování se do podoby reprezentace krajiny, se kterou pracuji, promítá i zkušenost s různými subkulturními klíší, načerpaná z počítačových her, literatury nebo vizuálního stylu některých hudebních žánrů. Mám konkrétně na mysli vizualitu spojenou s black metalem, která mě velmi inspirovala v mých starších pracích. V nich příroda bývá zobrazovaná ve své dramatické sublimní podobě – děsivá i krásná zároveň. Nejčastěji se tyto fantasy představy inspiroují v díle malířů romantické krajinomalby první poloviny 19. století jako byli Caspar David Fridrich, William Turner nebo John Martin. Vizuální image black metalu si v současnosti přebírají i jiné hudební žánry. Black metalem inspirovaná loga můžeme vidět u amerických rapperů Ghostmane nebo Bones a v nedávné době i v prostředí klubové taneční hudby. Dnes black metalové logo na triku neznamena jen zapocení křivák a ocelové trny, ale i melancholické kontemlování v minimalistickém interiéru kavárny, nebo noční běsnění v rytmu 160bpm.

Vědomě vsouvám melancholii a vážnost těchto výjevů do své práce. Snažím se je však narušovat určitou subversivní linkou. Patos mám rád, ale chci do svých obrazů dostat více

vrstev. Snažím se, aby obsahovaly na jednu stranu onu vážnost, na straně druhé ale také lehkost a humor. Ideální situace, kterou hledám je, že divák stojí před obrazem, směje se radostí a pláče dojetím zároveň.

Motiv úniku z reality a jeho legitimita je problém, nad kterým často uvažuji. Jako první mě většinou napadá, že se asi jedná o projev slabosti – nedokázat přijmout svět okolo tak, jak je, a chtít se schovávat do jakési pohádky. Vnitřní hlas pochybností mi našeptává, že správně se to dělá jinak. Že svět okolo mě je plný bolesti a lidí s daleko složitějšími problémy, než se kterými se setkávám já – bílý muž žijící v zabezpečené sociální situaci klidné středoevropské země. Únikem ve vlastní tvorbě se ale nesnažím zavírat oči před okolním světem, spíš najít klid a prostor sám pro sebe. Sekundární svět je přece stále jen odrazem toho našeho prožívaného. Vyjádřením skrze něj si udržuji možnost komentovat problémy toho našeho, jen díky odstupu s větší lehkostí a humorem. Ve svých obrazech se nechci držet pouze fantazy klišé, ale naopak do nich přimíchávat volnočasové generační symboly a motivy vycházející z každodennosti. Skřítky a elfové možná žijí v ideálním světě, ale nudu a smutky zažívají podobně.

ZÁVĚR – SHRNUTÍ

Ve své diplomové sérii jsem se pokusil shrnout a zužitkovat doposud nabyté zkušenosti a posunout dál své technické dovednosti. Zlepšování je běh na celý život, přesto cítím, že jsem určitého pokroku dosáhl, minimálně sám jsem s vývojem své práce zatím spokojen a cítím se jistěji. Mám pocit, že ve formální podobě obrazů jsem se více přiblížil svým představám. Bylo pro mě důležité, že se mi lépe podařilo definovat vlastní postoje a motivace. V tom mi pomohlo více se soustředit na samotný proces práce. Ve zpomalenosti malby jsem se snažil najít její terapeutickou kvalitu. Motiv hledání a nejistoty jsem přijal jako něco, co není třeba popřít, ale naopak je v tvorbě žádoucí.

Jelikož se tématu série věnuji kontinuálně, nevnímám jí jako uzavřenou a určitě se jimi budu do budoucna zabývat dále. Doufám, že se mi své obrazy podaří rozšířit o nové motivy a obohatit o další významy. Rád bych ještě více prohloubil imerzní působení světa, který vytvářím, možná za použití i jiných médií než malby.

Uměleckou tvorbu si představuji jako na horizontu sledovat vysněnou rajskou krajinu, ke které ovšem jediná cesta vede přes zemi udusané hlíny a trní. Doufám, že si udržím sám v sobě upřímnost a bude se mi dále dařit přibližovat se k těmto dálavám.

OBRAZOVÁ ČÁST

Pištec, olej na plátně, 100 x 110 cm, 2020

Birthday party, olej na plátně, 100 x 110 cm, 2020

Midnight melodies, olej na plátně, 25 x 30 cm, 2020

Swampy alliance, olej na plátně, 25 x 30 cm, 2020

Soundworm, olej na plátně, 25 x 30 cm, 2020

Pauza, olej na plátně, 20 x 20 cm, 2020

Na výhledu, olej na plátně, 20 x 20 cm, 2020

Skřet, olej na plátně, 15 x 15 cm, 2020

Niněra, olej na plátně, 30 x 25 cm, 2020

Monstrance, olej na plátně, 20 x 20 cm, 2020